

1.4. DIALOGUING AS AN INTERSUBJECTIVE METHOD OF COMPETENCY-BASED LEARNING

1.4. ДІАЛОГУВАННЯ ЯК ІНТЕРСУБ'ЄКТНИЙ МЕТОД КОМПЕТЕНТІСНОГО НАВЧАННЯ

Nelly Bondarenko – Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, Ukraine
Serhii Kosianchuk – Kyiv Gymnasium of Eastern Languages No. 1, Kyiv, Ukraine.

Актуальність методу діалогування зумовлена природністю діалогізації освітнього процесу; суперечністю між невичерпним потенціалом діалогічної взаємодії особистостей та епізодичністю застосування його як дидактичного інструменту компетентісного навчання, виховання і розвитку учнівства.

Органічність діалогізації освітнього процесу ґрунтується на тому, що компетентісна освіта розглядає особистість як продукт і результат діалогічної взаємодії. Діалогічність стосунків оптимально сприяє інтегрованим умовам особистісного розвитку всіх суб'єктів освітнього процесу. Завдяки діалогічності буття люди нескінченно відкривають і краще розуміють самі себе. Діалогізація створює своєрідне поле взаємодії, у якому формуються особистісна ідентичність і висхідна лінія розвитку здобувачів освіти. Вона активізує когнітивну, мисленнєву, аксіологічну, комунікаційну, креативну, емоційну, поведінкову, рефлексійну сфери особистості учня. Діалог є ядром процесу особистісно орієнтованого компетентісного навчання, де домінантною стає потреба в спілкуванні, в знаннях; взаємодія, спільна діяльність, співпартнерство та співтворчість учня й педагога. Діалогова модель навчання, виховання і розвитку віддзеркалює діалог двох особистостей, двох життєвих позицій, ціннісних світів, двох індивідуальних досвідів на матеріалі змісту певного навчального предмета / інтегрованого курсу у процесі формування в учнів наскрізних умінь, предметної і ключових компетентностей. Науково доведено: функціональна модель діалогової взаємодії суб'єктів освітнього процесу нарощує його продуктивність зіставно з традиційним, употужнює його розвивальний і виховний ефект. Опанована учнем діалогова форма розв'язання проблем у процесі міжособистісного спілкування стає одним із ефективних механізмів його мисленнєвої діяльності, формування кращих людських якостей, здатності до командної співпраці на основі довірчих партнерських стосунків, усамодостатнення і життєвого успіху загалом.

Діалогова технологія представлена в теорії і практиці загальної середньої і вищої освіти. Окремі її аспекти розроблені достатньо повно, деякі перебувають у стадії дослідження. Дослідниками встановлено залежність рівня пізнавальних і творчих здібностей учнів від мотивації запитувати й діалогізувати; підтверджено ключову роль уміння формулювати і ставити правильні й різнотипні запитання в успішному життєздійсненні особистості (Бондаренко та ін., 2020; Бондаренко & Косянчук, 2021; Косянчук, 2010).

Перспективним ресурсом уінтерактивнення є діалогізація традиційно монологічних методів навчання (Бондаренко, 2023; Bondarenko et al., 2021). У наукових працях дидактична цінність діалогових технологій пов'язується з уприродненням мотивації, активізацією пізнавальних процесів, мовленнєвої діяльності, розвитком життєво необхідних комунікаційних умінь – розуміти сутність ситуації спілкування й орієнтуватися в ній; вести конструктивний діалог, бесіду чи дискусію; чітко й зрозуміло висловлювати власні думки, розвивати, аргументувати й обґрунтовувати власну позицію; адекватно сприймати і приймати думку співрозмовника; толерувати; виявляти увагу і повагу до партнера; розуміти і брати до уваги його емоційний стан; ставити присутні запитання й точно відповідати на запитання співрозмовника; робити правильні висновки тощо (Бондаренко, 2002; Бондаренко, 2017).

Метод діалогування актуальний в сучасній освіті, ґрунтований на взаємодії, співпраці, розвиткові емпатії, емоційного інтелекту. Грамотне його застосування сприяє підвищенню мотивації; активному навчанню, вихованню; розвиткові аналітичного, логічного, критичного, творчого і прогностичного мислення; емпатії, формуванню вмій переконливо обстоювати власні погляди, а також покращенню здатності до співпраці й комунікації.

Метод діалогування активно застосовують для активізації всіх видів мовленнєвої діяльності та сприяння активному залученню учнів до освітнього процесу. На противагу традиційній лекційній моделі, де учитель виступає в ролі одноосібного постачальника знань, метод діалогування стимулює відкритий обмін ідеями і думками між педагогом і учнями, між здобувачами освіти. Метод спрямований на активну взаємодію між учнями й педагогом за спільного обговорення, обміну ідеями і конструктивного діалогу. Основна мета – створення сприятливого середовища для співпраці, творчості, взаєморозуміння і спільного конструювання знань. Під час діалогування педагог ставить учням запитання, спонукаючи їх до аналізу, роздумів і висловлення власних поглядів щодо обговорюваної теми чи проблеми. Вони мають можливість брати активну участь у відкритому обміні інформацією, вільно висловлювати власні погляди, думки, ідеї й почуття, аргументувати їх, беручи до уваги позиції інших. Учасники вчаться активно слухати одне одного, розвивають сприйняття і вміння аналізувати інформацію. А це сприяє покращенню стосунків, створенню атмосфери взаєморозуміння і збагаченню освітнього процесу.

Розуміння сутності методу діалогування потребує з'ясування схожого й відмінного між ним і усталеним у дидактиці методом діалогу на основі аналізу відповідних процесів у контексті говоріння як одного з видів мовленнєвої діяльності.

Діалог (грец. *Διάλογος* – розмова) – це спілкування між двома й більше особами, де кожна висловлює свої думки й обмірковує бачення інших, відповідно реагуючи; діалог чи розмова з іншою людиною; спілкування в усній або писемній формі. Діалог може бути спонтанним або вільним, де кожен учасник спілкування висловлюється безпосередньо.

У діалогуванні – *Dialoguing*, за Оксфордським словником, дія або акт діалогу (у різних значеннях) фокусується на стилі й цілеспрямованому характері мовленнєвої взаємодії. Це широке поняття, яке охоплює організований процес обговорення і мовленнєвої взаємодії з метою досягнення порозуміння усіма сторонами, що включає входження у контакт, словесне й невербальне демонстрування наміру приєднатися до розмови (діалогу). Діалогуванням спонукають до розмови двох осіб / сторони, заохочують або підтримують чиесь бажання висловитися, і надають таку можливість.

Діалогування може включати елементи діалогу, але здебільшого використовується як метод навчання, виховання і розвитку або спосіб спілкування, де акцентується спеціальна організація процесу обговорення і взаємодії між учасниками. Діалогування має певні цілі – досягнення консенсусу, розв'язання проблеми, вивчення певної теми, а також керується своїми правилами. Відмінності між діалогом і діалогуванням унаочнено в Табл. 1.

Таблиця 1. Відмінності між діалогом і діалогуванням

ДІАЛОГ	ДІАЛОГУВАННЯ
Зумовленість наміром учасника вислухати думки інших і висловити власні без конкретних цілей або правил	Доцільність застосування як методу навчання, способу спілкування або розв'язання проблем з акцентом на співпраці і взаємодії
Безпосереднє висловлювання кожним учасником власних думок, відчуттів і переконань	Наявність елементів діалогу; спрямованість на досягнення конкретних цілей чи реалізацію певних завдань
Спонтанне вільне спілкування між двома й більше особами	Організований процес обговорення і взаємодії між учасниками
Менша структурованість і більша свобода	Певна організованість і керованість процесом
Більш виражена індивідуальність і особистісна спрямованість	Переважання у груповому середовищі та спрямованість на досягнення спільної мети
Неформальний характер і природний перебіг	Слідування певним правилам, структурованість, спеціально організований формат

Мета методу діалогування полягає у сприянні активному обміну думками, ідеями і знаннями і досвідом між учасниками з метою досягнення взаєморозуміння, розв'язання проблем і вдосконалення освітнього процесу. Метод спрямований на стимулювання аналітичного, логічного, критичного, творчого і прогностичного мислення, співпраці, розвиток комунікаційних умінь і взаєморозуміння між учасниками. Найважливішими

аспектами мети є: вироблення комунікаційних умінь; розвиток аналітичного, логічного, критичного, творчого і прогностичного мислення; емпатії; толерантності; здатності запобігати конфліктам, а в разі виникнення – правильно виходити з них; сприяння активному обміну думками, взаєморозумінню, навчанню через співпрацю, конструктивному пошукові шляхів розв'язання проблем, знаходженню оптимальних рішень; а також самовдосконалення через саморефлексію; створення дружньої атмосфери відкритості й довіри.

З-поміж завдань методу діалогування виокремлюємо забезпечення можливості: відчувати свою важливість і увагу до власних думок і поглядів; розв'язувати проблеми шляхом дискусії і пошуку консенсусу; висловлювати конструктивну критику й отримувати зворотний зв'язок для особистісного зростання; вільно висловлювати думки й ідеї для стимулювання всіх видів мислення; користатися нагодою виявляти й оприявнювати власну унікальність і робити індивідуальний внесок у спільний освітній процес. Не менш важливі завдання методу – заохочення саморефлексії і самовдосконалення учнів через обговорення й обмін думками; підвищення рівня емпатії й толерантності учнів через розуміння поглядів інших учасників освітнього процесу; підтримка відкритості у спілкуванні з метою створення сприятливої атмосфери для обговорення будь-яких тем; набуття здатності до співпраці й колективної роботи над розв'язанням проблем і виконанням завдань; розвиток уміння активно слухати, переконливо висловлювати й аргументувати свої думки й ідеї; конструктивно спілкуватися й ефективно комунікувати; аналізувати й критично оцінювати різні погляди на певну проблему й перспективи її розв'язання; упевненості у власних переконаннях і здатності висловлювати їх у групових обговореннях; креативно мислити, діяти й генерувати нові ідеї через взаємодію й обмін думками.

Метод діалогування ґрунтується на *компетентнісних засадах*, що передбачають єдність когнітивного, ціннісного, емоційно-вольового й поведінкового компонентів, – аксіологічному, діяльнісному, компетентнісному й особистісно орієнтованому *підходах*, а також специфічному для діалогування емоційно-смісловому (Бондаренко, 2017). В основі методу – загальні *принципи* організації навчання, виховання і розвитку; взаємозв'язок усіх видів мовленнєвої діяльності; евристичність; емпатійність; етикетність; інтерактивність; комплексність; контекстуальність; креативність; мисленнєво-мовленнєва активність; персоналізація; проблематизація; прогностичність; рефлексійність; рольова організація діяльності; ситуаційність; толерантність; уміжпредметнення тощо.

Метод діалогування реалізується через такі *прийоми* як активне слухання; актуалізація, аналіз (*прикладу, проблеми, мотивів, мовних засобів, цінностей*); аргументування; асоціювання; виділення ознак; визначення і пояснення суті поняття; виокремлення складників проблеми; висловлення думки; висловлення ідей (*пропозицій*); відокремлення основного й другорядного; відповіді на запитання; відтворення інформації; гіпотезування (*припущення, передбачення*); дедукція; добір слів (словосполучень, речень); емпатія; запитування; з'ясування зв'язків і відношень; індукція; інструктування; конкретизація; конструювання; коригування (*змістового, мовного*) складника; моделювання (*ситуацій, власного варіанта ситуації*); обговорення (проблеми, ситуації тощо); обґрунтування думки; ознайомлення з інформацією; оцінювання ситуації; переформулювання; підсумовування; порівняння; порушення проблеми; пошук альтернативи; пошук аналогій; приклади; прогнозування; рекомендації; синтез; узагальнення; уточнення; фантазування; формулювання (*мети, сутності й причин проблеми; висновків, пропозицій, рекомендацій*); цитування, інші.

Переваги методу діалогування в тому, що його методично грамотне застосування: збільшує обсяги засвоєння матеріалу (активне обговорення й діалогічна взаємодія сприяють кращому запам'ятовуванню і засвоєнню програмового навчального матеріалу і водночас стимулюють знаходити додатковий); підвищує: зацікавленість (можливість активного обговорення тем і проблем стимулює інтерес учнів), мотивацію (активна участь посилює допитливість учнів); покращує життєво важливі комунікаційні вміння (перспектива навчитися змістовно, чітко, зрозуміло й стисло висловлювати свої думки позитивно

відбивається на всіх сферах життя); розвиває комунікаційні уміння (є нагода опанувати вміння активно слухати й розуміти інших, висловлювати думки, аргументувати їх і співпрацювати в команді); розширює горизонти пізнання (метод спонукає цікавитися різними підходами, концепціями, культурними особливостями і світоглядами); сприяє: активному залученню учнів (дає можливість кожному брати активну участь в обговоренні й висловлювати свою думку); критичному мисленню (розвиває уміння аналізувати інформацію, аргументовано обстоювати свої погляди і робити правильні висновки); запобіганню й розв'язанню конфліктів (стимулює опанування здатності взаємодіяти, запобігати конфліктам, урегульовувати суперечності шляхом обговорення); набуттю соціальних умінь (учні мають можливість активно слухати / розуміти, підтримувати інших, приймати інші погляди й співпрацювати в команді); підвищенню самооцінки (метод заохочує рефлексію учнів щодо висловлених думок і отримувати зворотний зв'язок від інших); розвиткові аналітичного мислення (спонукає аналізувати інформацію, робити висновки і виходити за межі стандартних відповідей); формуванню толерантного ставлення (уреальнює опанування здатності приймати різні точки зору й розвивати толерантне ставлення до думок інших); стимулює: самодостатність (дає можливість висловлювати власні думки, сприяє самостійності і впевненості у собі); творчість (розвиває творчі вміння і спонукає до пошуку альтернативних рішень) тощо.

Метод діалогування реалізується через традиційні парну, групову, колективну організаційні форми навчання, а також інноваційні формати доповненої реальності; мультимедійні презентації; відтворення справжніх життєвих ситуацій через кіберпростір; віртуальні діалоги; інтерактивні вебінари, менторство, інші з використанням таких засобів навчання як аудіозаписи, відеоматеріали, комп'ютерні програми для обговорення, інтерактивні дошки, плакати і постери, віртуальні платформи, III тощо.

Метод діалогування органічно поєднується з методами, що посилюють його ефективність: аналізу ситуацій, бесіди, дискусії, діалогу, генерування ідей, гри, запитань-відповідей, круглого столу, проєктів, синектики, шести капелюшків мислення, іншими.

Параметри ефективності методу діалогування включають дидактичний, методичний, освітній, соціокультурний і ціннісний виміри (Табл. 2-6), які результатуються у відповідних показниках правої колонки, що якісно змінюються у контексті діалогової взаємодії.

Таблиця 2. Дидактичні параметри ефективності методу діалогування

ПАРАМЕТРИ	РЕАЛІЗАЦІЯ
Залученість усіх учасників до активного обговорення і висловлення власних думок	Дотримання рівноправної участі у дискусії
Підвищення самооцінки учнів за можливості висловлювати свої думки	Набуття більшої впевненості завдяки можливості висловлювати власні погляди
Посилення мотивації до навчання за взаємодії та співпраці	Посилення зацікавленості через колективну роботу
Розвиненість емпатії, здатності співпереживати і співрадіти	Позитивна динаміка здатності сприймати і розуміти інші точки зору
Розвиненість уміння слухати й поважати думку інших	Культивування активного слухання, взаємної поваги в обговореннях
Сприяння розвиткові комунікаційних умінь, здатності обстоювати власну позицію	Вдосконалення умінь конструктивного спілкування, дискусії
Стимулювання творчого мислення і пошуку альтернативних рішень	Позитивна динаміка генерування нових ідей в обговореннях
Сформованість критичного мислення й аргументації	Здатність до критичного аналізу й обстоювання власних думок
Сформованість умінь налагоджувати співпрацю в групі	Позитивна динаміка здатності до командної співпраці у дискусіях і розв'язанні проблем
Формування позитивного соціального клімату в класі	Усвідомлене прагнення створювати атмосферу взаємоповаги і підтримки

Таблиця 3. Методичні параметри ефективності методу

ПАРАМЕТРИ	РЕАЛІЗАЦІЯ
Використання різноманітних методів стимулювання активної участі	Доцільне застосування техніки модерування, запитань, ролевих ігор
Врахування індивідуальних особливостей учнів у процесі діалогічної взаємодії	Врахування різних стилів мислення і самовираження учнів через діалогічну взаємодію
Залучення різних джерел інформації, експертів	Доцільне використання літератури, медіа, продумане залучення зовнішніх експертів
Застосування технік модерування діалогів	Підтримання балансу і послідовності висловлювань
Оцінка і фіксація результатів діалогів	Вміння вести записи, організовувати рефлексію, аналізувати участь учнів у дискусії
Підготовка різноманітних діалогічних матеріалів і завдань	Здатність розробляти різноманітні кейси, ситуації, проблемні запитання
Планування діалогів для досягнення конкретних цілей	Вміння організовувати цілеспрямовані обговорення з чіткою структурою

Таблиця 4. Освітні параметри ефективності методу

ПАРАМЕТРИ	РЕАЛІЗАЦІЯ
Зміцнення зв'язку теорії і практики	Узв'язнення знань з реальними життєвими прикладами
Підвищення мотивації до самостійного навчання	Спонування до пошуку нових знань через обговорення
Підвищення самооцінки учнів	Набуття учнями більшої впевненості через можливість вільно висловлювати свої погляди
Піднесення активності здобувачів освіти	Стимулювання активної участі учнів в обговореннях
Покращення здатності учнів до співпраці	Навчання командної роботи в групах
Посилення інтересу до навчання	Зацікавлення учнів інтерактивними обговореннями
Розвиток емоційного і соціального інтелекту	Підвищення здатності учнів до взаєморозуміння й співпереживання
Розвиток критичного мислення	Розвиток умінь критично аналізувати й оцінювати інформацію
Створення сприятливого суб'єкт-суб'єктного освітнього середовища	Утвердження атмосфери співпраці та взаємоповаги
Удосконалення комунікаційних умінь	Удосконалення мовленнєвих умінь учнів

Таблиця 5. Соціокультурні параметри ефективності методу

ПАРАМЕТРИ	РЕАЛІЗАЦІЯ
Динаміка соціокультурної адаптабельності	Розвиток в учнів здатності адаптуватися до різних культурних контекстів
Збереження, збагачення і розвиток національної культурної спадщини	Готовність обговорювати і розв'язувати проблеми культурних цінностей і традицій українського народу
Підвищення культурної компетентності	Позитивна динаміка здатності взаємодіяти у неоднорідному культурному середовищі
Підтримка гендерної рівності	Готовність обговорювати й розв'язувати гендерні питання
Розвиток громадянської свідомості	Становлення активної громадянської позиції
Розвиток міжкультурної співпраці	Набуття здатності співпрацювати з представниками різних культур
Розвиток міжособистісних відносин	Зміцнення взаєморозуміння і довіри між людьми
Сприяння міжкультурному взаєморозумінню	Врахування культурних відмінностей між представниками різних націй
Сприяння культурній толерантності	Позитивна динаміка толерантності, відкритості до різноманіття
Усвідомленість соціальних проблем і готовність розв'язувати їх	Розуміння і пошук вирішення соціальних проблем

До критеріїв ефективності методу діалогування уналежнюємо: аналіз проблем і пошук рішень (здатність учасників діалогу ідентифікувати проблеми, обговорювати їх і пропонувати рішення); залученість учасників (кількість і активність у обговореннях); об'єктивність (можливість висловлення різних точок зору й аргументації); рівень емпатії і взаємопідтримки (здатність учасників виявляти емпатію і підтримку під час діалогічної взаємодії); міра зацікавленості (зацікавленість учасників темою діалогування та їх бажання брати участь в обговоренні); розв'язання конфліктів (спроможність учасників доходити

згоди і знаходити компроміси під час діалогічної взаємодії); розвиток комунікаційних умінь (здатність учасників висловлювати свої думки й активно слухати інших; використовувати вербальну й невербальну комунікацію); співпраця (рівень співпраці і якість взаємодії між учасниками); стимулювання творчості (реалізувати потенціал діалогування стимулювати творчість і новаторські думки учасників); якість спілкування (рівень взаєморозуміння, ввічливості й конструктивності діалогічної взаємодії).

У сучасному світі з прогресуючими технологіями і підходами до навчання метод розвиватиметься й модернізуватиметься шляхом використання цифрових інструментів, онлайн-платформ і віртуальних середовищ. Оновлення включатиме застосування інтерактивних технологій, відео- й аудіоматеріалів, що дасть змогу зробити навчання ще більш захоплюючим і цікавим. Важливо також розглядати можливості використання діалогування у міжкультурному й міжнаціональному контексті, що стимулюватиме кроскультурну комунікацію і сприятиме взаєморозумінню між представниками різних націй, культур і традицій.

Таблиця 6. Ціннісні параметри ефективності методу

ПАРАМЕТРИ	РЕАЛІЗАЦІЯ
Виховання поваги до різноманітності поглядів	Заохочення різних думок і підходів
Культивування взаємовідносин на основі довіри	Позитивна динаміка формування довірливих взаємин через відкритий діалог
Акцентування важливості співпраці і колективної взаємодії	Сприяння командній роботі і взаємодопомозі
Підтримка відкритості до нових ідей і перспектив	Заохочення різноманітних точок зору
Підтримка відчуття справедливості і рівності	Забезпечення рівних можливостей для висловлювання
Плекання гуманістичних цінностей	Позитивна динаміка формування ціннісних орієнтацій, ґрунтованих на абсолютних і національних цінностях
Культивування емпатії, співчуття і співрадіння	Розвиток емпатії, уваги до почуттів інших
Утвердження толерантності	Сприяння відкритості і прийняття різноманітності
Уміння запобігати конфліктам, а в разі виникнення – конструктивно розв'язувати їх на основі пошуку компромісів	Розвиток здатності уникати конфліктів, а в разі виникнення – розв'язувати їх
Уміння активно слухати – чути і дослухатись	Розвиток уміння активно слухати і враховувати думки інших

Перспективність методу діалогування щодо його *модернізації і розвитку* слід пов'язувати насамперед із методами й технологіями, що стосуються навчання: відкритого (створення сприятливого середовища для вільного обміну ідеями і щирого діалогу між учнями); інтерактивного (використання цифрових інструментів для створення інтерактивних уроків і діалогів); контекстуального (оновлення методу діалогування може включати контекстуальне навчання, коли учні досліджують і використовують мову в реальних ситуаціях; це рольові ігри, симуляції й інші активності, які дають учням можливість відчувати себе в реальних комунікаційних ситуаціях); кооперативного (сприятиме співпраці та взаємодопомозі між учнями, що підтримуватиме процес діалогування); проблематизованого (даватиме змогу учням активно досліджувати питання й віднаходити рішення шляхом діалогу та обміну ідеями); проектного (передбачає діалогування для спільного виконання завдань і розв'язання проблем у рамках проектів).

Безліч можливостей для модернізації методу діалогування і його подальшого розвитку відкриває ІІІ. Це зокрема:

- автоматичний аналіз мовлення й оцінювання (ІІІ може автоматично аналізувати й оцінювати вміння учнів діалогувати з урахуванням змістових і мовних аспектів; завдяки цьому вчителі отримуватимуть зворотний зв'язок і об'єктивну інформацію про поступ учнів і пропонуватимуть індивідуальні рекомендації для покращення умінь діалогування);
- використання віртуальної реальності (ІІІ може сприяти створенню імерсивного освітнього середовища за допомогою віртуальної реальності; завдяки цьому учні

практикуватимуть діалоги з віртуальними персонажами або відтворюватимуть реальні комунікаційні ситуації, що даватиме їм можливість набути більше практичного досвіду);

- віртуальні асистенти (ШІ взаємодіятимуть з учнями у форматі діалогу; забезпечать зворотний зв'язок, коригуватимуть помилки і нададуть додаткові пояснення, що дасть учням шанс покращити свої вміння діалогувати);

- миттєвий зворотний зв'язок (ШІ надасть учням невідкладний зворотній зв'язок щодо дотримання мовних норм, що сприятиме удосконаленню діалогічного мовлення);

- персоналізоване навчання (ШІ допоможе створити персоналізовані навчальні програми, які враховуватимуть індивідуальні потреби кожного учня з огляду на рівень володіння мовою; використання алгоритмів машинного навчання уможливить адаптацію матеріалів і завдань до його потреб, що сприятиме ефективнішому навчанню).

Застосування методу діалогування потребуватиме від педагога певних професійних якостей. Це здатність організовувати і вести групову роботу; адекватна рефлексія на зміни, що відбуваються в освітньому процесі; активне слухання (умілість бути зацікавленим слухачем під час діалогу з учнями, конструктивно реагувати на їх думки й ідеї); технічна грамотність (спроможність використовувати різноманітні технічні засоби); знання специфіки інтегрування технологій в освітній процес (уміння використовувати технічні засоби для діалогування, створення навчальних матеріалів, проведення інтерактивних уроків); постановка запитань; сприяння відкритому обговоренню, коли учні відчуватимуть природну потребу і можливість висловлювати свої думки й ідеї навіть у разі їх відмінності від загальноприйнятих; майстерність використовувати сучасні технології (форуми, чати, відеоконференції тощо).

Література:

1. БОНДАРЕНКО, Н. В. (2002). Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово*, (5), 28-31.
2. БОНДАРЕНКО, Н. В. (2007). Ситуаційні вправи на уроках української мови. *Українська мова і література в школі*, (2), 2-7. <http://lib.iitta.gov.ua/714058/>.
3. БОНДАРЕНКО, Н. В. (2023). Традиційні методи навчання мови як ресурс діалогізації освітнього процесу. *Методи компетентнісного навчання української мови*. Київ: Педагогічна думка, 12-18. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738078/>.
4. БОНДАРЕНКО, Н. В., КИЗЕНКО, В. І., & КОСЯНЧУК, С. В. (2020). Запитування як універсальна життєутворювальна навичка XXI століття. *Organizational problems of life quality management in the conditions of globalization*. Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 20-28. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/723202/>.
5. БОНДАРЕНКО, Н. В., & КОСЯНЧУК, С. В. (2021). Класифікаційна модель запитань для реалізації в освітньому процесі. *Нова педагогічна думка*, 1 (105), 12-17. <https://doi.org/10.37026/2520-6427-2021-105-1-12-17>.
6. КОСЯНЧУК, С. В. (2010). Чи справді риторика так потрібна старшокласникам? *Вивчаємо українську мову і літературу*, (34), 7-14. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707698/>.
7. BONDARENKO, N. V., VASKOVSKAYA, E. E., & KOSIANCHUK, S. V. (2021). Dialogization as a resource of language learning in the context of updating traditional teaching methods. *Humanitarian Balkan Research*, 5 (11), 10-15. <https://doi.org/10.34671/SCH.HBR.2021.0501.0001>.

Бібліографічний опис. ДСТУ 8302:2015: Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Діалогування як інтерсуб'єктний метод компетентнісного навчання. *Innovation and digital transformation: education, economy and society dimensions*. [Monograph] / [Ed. by T. Nestorenko, and N. Dobosh]. Poland: The University of Technology in Katowice Press. 2025. С. 24–30. URI: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746951> (DOI: 10.54264/M054)

REFERENCES: Bondarenko, N., & Kosianchuk, S. (2025). Dialohuvannia yak intersubiektnyi metod kompetentnissnoho navchannia [Dialoguing as an intersubjective method of competency-based learning]. *Innovation and digital transformation: education, economy and society dimensions* [Monograph] / [Ed. by T. Nestorenko, and N. Dobosh]. Poland: The University of Technology in Katowice Press, 24–30. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/746951>